

Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953) adlı yapıtın yazarı Kâmuran Gürün, bu yıl içinde iki ülke arasında kayda değer bir gelişme olmadığını belirtmektedir. Daha önce başlamış eğilimlerin sürüp gitmesi niteliğinde olsa da, 1938'de neler yapıldığına bir göz atalım.

Sovyet hükümeti Ocak ayı sonlarında, kendi topraklarındaki bazı devletlerin fazla sayıdaki konsolosluklarını -casusluk yaptıkları imasıyla- kapatma kararını açıklamış; Şubat başında da -ötekilerin yanısıra- karşılıklı görüşmeler sonucu, TC'nin Odesa, Bakû, Erivan, Leninakan (Gümrü/Aleksandropol) konsoloslukları kapatılmış, yalnız Batum'daki "ipka" edilmiştir. Buna karşılık, SSCB'nin de İzmir ve Kars konsoloslukları kapatılarak, sadece İstanbul'daki bırakılmıştır.¹⁷

14 Şubattaki bir resmî tebliğe göre:

"Yabancı propaganda menbalarından aldıkları ve memleketimizin haricî dostluk münasebetlerini rencide edecek ve dost memleket devlet reislerinin yüksek şahsiyetlerini müteessir edecek bazı resim, yazı ve yanlış haberleri neşrettiklerinden dolayı, Adana'da çıkan *Yeni Adana* ve İstanbul'da çıkan *Haber* gazeteleri üçer gün müddetle kapatılmıştır."★

(Tahminimizde yanılmıyorsak, bu, NZ/Faşist kışkırtmasıyla, Stalin karşıtı kimi yayınların cezalandırılmasıdır.)

Türkiye'nin bütün komşularıyla iyi geçinmek için, 1937 ilkbaharında Balkan Antantı çerçevesinde, faşist İtalya'ya, dolayısıyla da Franco İspanyası'na karşı yumuşaması,¹⁸ SSCB'ni tedirgin etmiş olmalıdır. Zaten Montreux'den beri Türk-Sovyet ilişkilerinde belirgin bir soğukluk gözlemlenmektedir.¹⁹

21 Nisanda, Karahan'dan boşalan büyükelçiliğe atanalı bir yıl bile olmayan Karski'nin yerine, yeni sefir Aleksis Vasilyeviç

¹⁷ *Ayın Tarihi*, 1938/51.

★ *Ibid.*

¹⁸ 5 Mart 1938 tarihli *New Statesman*'de çıkan bir yoruma bakılırsa, Balkan Antantı'nın Ankara'da yaptığı toplantıda Pakt üyelerine İtalya'nın Habeşistan istilâsını tanımaları ve Franco'ya temsilciler göndermeleri tavsiye edilmiştir. Dergi, Dr.Stoyadinoviç ile Gen.Metaksas'tan bunun zaten umulacağını, ama işin kötüsünün Türkiye'nin de bu eğilime katılması olduğunu yazmaktadır.

¹⁹ Bknz. Dr.D.Vandov, *Atatürk Döneminde Türk-Sovyet İlişkileri*, *passim*.

Terentiyev Ankara'da göreve başlamıştır.

Buna karşılık, Almanya da von Papen'i bize göndererek Sovyetlerle bağlarımızı çözmeye ve bizi Roma-Berlin mihverine çekmeye çalışmıştır.²⁰ Japonya'nın da dahil olduğu Anti-Komintern Pakt'ın o sıralar genişletilmek istendiği kuşkusuzdur. Fakat, yaz aylarında Balkanlar'daki ve Yakındoğu'daki Japon diplomatlarının İstanbul'da yaptıkları bir toplantıyı TC Dışişleri bir notayla protesto etmiştir.²¹ Yine de, 1938 yılı içinde Almanya ile ekonomik ilişkilerimizin en üst düzeye çıktığı unutulmamalıdır. Temmuzda Dışişleri Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu ile bir ekonomi heyeti Almanya'ya gitmiş, Ekimde de Alman Ekonomi Bakanı Dr.Funk Türkiye'ye gelmiş ve Almanya bize 150 Milyon Reichmarklık bir kredi açmıştır.

Bu gelişmelerin Sovyetlerde uyandırdığı rahatsızlığı dindirmek için, Yunus Nadi Cumhuriyet'te "Almanya'nın cihan imparatorluğu kurmaya kalkmasının imkânı, hatta mânâsı yoktur" diye yazmıştır. Ona göre, Almanlar "Ruslarla da savaşmayacaktır."²²

Yılın başlarınca Tan gazetesi tarafından Alman yandaşlığıyla suçlanan Cumhuriyet'e, bir Alman gazetesi ulusal çıkarlarla değil, dört çeşit dış etki [eski Moskova dostları, Fransız Halk Cephesi, Alman düşmanı İngiliz Solu ve New York Yahudileri] altında yayın yaptığı suçlamasını yöneltince, Abidin Daver "Hem Nalına Hem Mihına" sütununda, bunların hepsini reddederek "Biz Türklüğün kölesiyiz, Kemalizmin bendesiyiz" demiştir (5 Mayıs).

Bir başka ünlü gazeteci olan Hüseyin Cahit Yalçın da Yeni Sabah'ta çeşitli yazılarıyla TC'nin çoklu dış ilişkilerini savunmaktadır. Ona göre, örneğin, Hatay sorunu yüzünden Fransa ile çatışırsak, bize karşı otomatik bir Sovyet müdahalesinin yapılacağı düşünülemez (11 Temmuz). Journal de Moscou "Türkiye'nin içinde çalışan faşist ajanlar"ın nüfuz kazanmaya gayret ettiklerini yazınca da, Yalçın rejim aleyhtarı Komünist faaliyetleri hatırlatmıştır (30 Ekim).

²⁰ İsviçre'de çıkan National Zeitung'un 2 Nisan 1938 tarihli sayısındaki "Berlin-Bağdat Mihveri mi?" yazısından Ayın Tarihi, 1938/54.

²¹ Ibid.

²² 21 Ekim 1938: "Etrafında Fazla Telâş Gösterilen Bir Mesele."